

6. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану: наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.03.2022 № 73 (зі змінами від 03.10.2022). URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf (дата звернення 27.04.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-21>

A PROTECTION OF RIGHTS FOR CHILDREN IS IN UKRAINE IN THE PERIOD OF MILITARY AGGRESSION OF RUSSIAN FEDERATION

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ

Rybachek V. K.

*Candidate of Legal Sciences, Senior
Teacher at the Department
of Constitutional, International Law
and Public Disciplines
Kyiv University of Intellectual
Property and Right
of the National University
“Odesa Legal Academy”
Kyiv, Ukraine*

Рибачек В. К.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
конституційного, міжнародного
права та публічно-правових
дисциплін
Київський університет
інтелектуальної власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Київ, Україна*

Третє тисячоліття поставило перед світовою спільнотою низку питань, які потребують свого вирішення. Особливо гостро ці питання заявили про себе під час повномасштабної збройної агресії проти України. Військовий конфлікт, що розпочався анексією АР Крим і військовими діями на сході країни в 2014 р. і загострився з 24 лютого 2022 р., як лакмусовий папір проявив готовність до нових викликів або бездіяльність як країн, їх урядів, громадян, міжнародних організацій таких, як ООН, МКЧХ, МАГАТЕ тощо. В цих умовах особливого наголосу і уваги потребує захист прав дітей, особливо вразливої частини української громади. Забезпечення належного рівня безпеки та захищеності дітей, їх всебічного розвитку наразі є важливим завданням для всіх, зокрема державних органів та установ, органів місцевого самоврядування, а також громадських організацій і благодійних фондів. А, отже увага щодо вирішення проблем захисту українських дітей під час військових дій та військового конфлікту є своєчасною та актуальною.

Незважаючи на існування значної кількості нормативно-правових актів, що регулюють різні аспекти захисту прав дітей, за даними Гельсінської спілки, «сьогодні дуже мало правових норм, які встановлюють особливості правового регулювання права дітей в умовах збройного конфлікту»[1, с. 28].

До основних нормативно-правових актів щодо захисту дитини в збройних конфліктах належать: Конвенція ООН про права дитини (1989), Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р., Протокол ратифіковано Законом України № 1845-IV (1845-15) від 23.06.2004); Женевські конвенції про захист жертв війни (1949), Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977), Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 (Конвенцію ратифіковано Законом України № 2022-III (2022-14) від 05.10.2000), Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих впродовж 1999–2009 рр., Закон України «Про охорону дитинства» (із змінами № 76-VIII (76-19) від 28.12.2014); Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (із змінами № 77-VIII від 28.12.2014); Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремим категоріям громадян» № 835/2014 від 29.10.2014 р. [2, 3], Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 року № 349 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» [4].

27 жовтня 2022 р. Комітетом ООН з прав дитини прийнято «Заключні зауваження щодо об'єднаних п'ятої та шостої періодичних доповідей України» [5]. Комітет висловив глибоку стурбованість, що збройний напад Російської Федерації з 24 лютого 2022 р. мав руйнівний вплив на людей в Україні, особливо на дітей, і відтоді створив серйозні перешкоди для реалізації всіх прав дитини, визначених у Конвенції та її факультативних протоколах. У зв'язку з цим Комітет високо оцінив зусилля держави-учасниці щодо пом'якшення негативних наслідків збройного конфлікту для дітей, але все одно серйозно стурбований численними достовірними, підтвердженими та послідовними повідомленнями про грубі порушення прав дітей, включаючи вбивства дітей, масове переміщення дітей всередині країни та за її межами, а також руйнування будинків, шкіл, лікарень і систем водопостачання та каналізації, вчинені переважно Російською Федерацією. Комітет відзначив прогрес у прийнятті Україною законодавчих змін у сфері захисту прав дитини, а також створення Координаційного штабу із захисту прав дитини в умовах воєнного стану [6]. 18 серпня 2022 р. у в рамках функціонування інформаційно-комунікаційного порталу «Діти війни» відкрито новий простір – Консультаційний центр Уповноваженого ВР України з прав людини [7], а восени запустив державний портал розшуку дітей «Діти війни», у якому подають

зведену інформацію про дітей, які постраждали внаслідок війни. Уваги потребують і факти використання дітей у військовому конфлікті і пов'язаних з ним діях (допомога з облаштуванням блок-постів, виконання прохань військових, пов'язаних з несенням служби, та ін.). Однак, в чинному законодавстві відсутнє поняття «залучення дитини у збройний конфлікт», що згідно з прийнятим у міжнародному праві визначенням не обмежено прямою участю у бойових діях, а відноситься до будь-якого використання дітей збройними силами або угрупованнями. Проте, у Кримінальному Кодексі України також немає визначення залучення (втягнення) дитини у збройний конфлікт (збройні сили/угруповання), як злочину [9].

Невизначеним залишається питання щодо співвідношення норм національного та міжнародного права про те, що діти, втягнуті у військовий конфлікт, не несуть відповідальності за вчинені дії, причому конвенційно під дітьми найчастіше розуміється особа у віці до 18 років. Кримінальним же кодексом України (ст. 22) передбачено діяння, за які кримінальна відповідальність настає з 14-ти років, зокрема, певні з них можуть вчинятися під час воєнних дій.

Набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС породжує як можливості для налагодження тісної взаємодії між органами захисту прав дітей, так і виклики, пов'язані з вірогідністю інтеграції українських дітей у суспільство приймаючих країн та не повернення до України. Такий фактор спонукає до перегляду та модернізації існуючої системи забезпечення захисту прав дітей в Україні з використанням потужної допомоги та досвіду держав-членів ЄС. Орієнтиром у таких змінах може бути Рекомендація Ради ЄС від 9 червня 2022 р. щодо Стратегії ЄС стосовно прав дитини з особливим акцентом на захист прав дітей у кризових або надзвичайних ситуаціях. Зазначені рекомендації були розроблені у відповідь на російську агресію та сприяють співпраці України з країнами ЄС щодо захисту українських дітей від вербування до збройних сил, торгівлі людьми, незаконного усиновлення, сексуальної експлуатації та розлуки з їх родинами, з наголосом на те, що «кожна дитина в Європі та в усьому світі має користуватися однаковими правами та жити без будь-якої дискримінації та залякування. Наслідки війни, з якими зіткнулася Україна, дають поштовх до необхідності зміни акцентів у державній політиці щодо захисту прав дітей, а саме переходу від зосередження на окремих проблемах та групах вразливих дітей до комплексного підходу захисту дітей, який поставить на перше місце права та інтереси дитини, що мають братися до уваги при плануванні розвитку країни і усіх сферах діяльності. Розбудова майбутнього дітей в Україні вимагає міжвідомчої координації усіх органів державної влади і місцевого самоврядування та громадськості. Комплексний підхід гарантуватиме, що всі основні суб'єкти та системи – соціальний захист, освіта, охорона здоров'я, правосуддя, громадянське суспільство, громада та сім'я працюватимуть узгоджено для запобігання насильству, експлуатації, торгівлі,

бездоглядності та інших форм насильства щодо дітей, а також для захисту та допомоги дітям та родинам у цих ситуаціях. ЮНІСЕФ визначає, що комплексний підхід закладається у самому визначені системи захисту дітей як сукупність законів, політик, нормативно-правових актів та послуг, необхідних у всіх соціальних сферах, особливо у сфері соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я, безпеки та правосуддя, для запобігання та реагування на ризики, пов'язані з вірогідністю порушення прав дітей. Україна зараз має всі шанси сформувати єдину, цілісну ефективну державну сімейну політику з системою захисту прав дитини завдяки сьогоднішній потужній міжнародній підтримці, напрацьованим до війни дієвим практикам підтримки дітей та сімей, які можуть бути поширені, за наявності послідовної політичної волі.

Література:

1. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройних конфліктів на сході України. За ред. А. П. Буценка. Українська Гельсінська спілка за прав людини. Київ: КИТ, 2016. 82 с.
2. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база. URL: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/>
3. Джуган В.О. Проблеми захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні. / Юридичний науковий журнал. 2022. № 8. С. 63-67.
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 року № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#>
5. CRC/C/UKR/CO/5-6. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=5&ctl00_PlaceHolderMain_radResultsGridChangePage=5.
6. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2022 року № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/302-2022-p>.
7. Про затвердження Положення про Консультаційний центр Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Наказ від 4 серпня 2022 року № 43.15/22. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37433>.
8. В Україні запрацював портал розшуку дітей «Діти війни». URL: <https://suspihne.media/266526-v-ukraini-zpracuvav-portal-rozsuku-ditej-diti-vijni/>
9. Кримінальний кодекс України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>